

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Навчально-науковий інститут права та міжнародно-правових відносин

Кафедра історії та теорії держави і права

Дипломна робота бакалавра

**на тему: ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА У США 1861-1865 рр: ХІД
ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ, НАСЛІДКИ**

Виконала: студентка навчальної групи ІСТ 19–2
спеціальність 032 «Історія та археологія»

_____Лоза А.Ю._____

(прізвище та ініціали)

Керівник: д.і.н., доцент Морозов О.В.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент Кафедра гуманітарної підготовки, філософії
та митної ідентифікації культурних цінностей
(місце роботи)

_____ДОЦЕНТ_____

(посада)

_____Антонова В.Ю._____

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2023

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ НАПЕРЕДОДНІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	7
1.1 Розвиток північних та південних штатів напередодні війни...7	
1.2 Взаємини півночі та півдня напередодні війни.....	14
РОЗДІЛ 2. КАМΠΑНІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	23
2.1 Армії ворогуючих сторін.....	23
2.2 Заколот південних штатів та перебіг військових подій.....	31
РОЗДІЛ 3. НАСЛІДКИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ ДЛЯ АМЕРИКИ.....	41
3.1 Реконструкція Півдня (1865-1877).....	41
3.2 Значення Громадянської війни та реконструкції Півдня.....	47
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

АНОТАЦІЯ

Лоза А.Ю. Громадянська війна у США 1861-1865 рр: хід військових дій, наслідки

Дипломна робота бакалавра на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальність 032 «Історія та археологія». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2023. 58 с.

Дипломну роботу присвячено дослідженню Громадянської війни у США та її результатів. Проаналізовано: вплив Громадянської війни на різні складові в державі та суспільстві; становлення демократії в США; розгортання і хід військових дій; становище чорношкірого населення в та після період війни.

Та розглянуто: післявоєнний час в добу «Реконструкції Півдня»; взаємини між північними та південними штатами; процеси, які сприяли зближенню партій, що започаткували новий період в історії двопартійної системи Сполучених Штатів Америки; підвищення економічного рівня країни після періоду «Реконструкції Півдня».

Результатом дослідження є повне ознайомлення з зародженням демократії в США; використання результатів цього дослідження можливе при формуванні навчальних курсів з тем громадянських війн та їх проблематики, з тем переходу від використовування рабовласницької до найманої праці, а також з тем расизму та його жорстокості.

Ключові слова: громадянська війна, демократія, «Реконструкція Півдня», двопартійна система.

ANNOTATION

Loza A. U. Civil war in the USA 1861-1865: course of hostilities, consequence

Bachelor graduate work for getting degree “bachelor” speciality 032 “History and archeology”. University of customs and finance, Dnipro, 58 p.

Graduate work is dedicated to research Civil war in the USA and its consequence. It has been analyzed Civil war influence on different components in the state and society; formation of democracy in the USA; escalation and course of hostilities; the attitude to black population in and after the period of war.

Considered post-war period during reconstruction of the south; relation between north and south states; processes that have assisted the approaching of the parties have initiated the new period in the history two party system of the USA; the boosting contrise the economic level after the period the reconstruction of the south;

Results of the research full familiarization with birth democracy in the USA, using of the results of this research is possible during the formation studying courses on topics Civil wars and their problems, on topic transition of using slave to hired labor and on topics racism and its cruelty.

Key words: civil war, democracy, reconstruction south, two party system.

ВСТУП

Проблема громадянської війни актуальна за всіх часів. З усіх видів воєн ця війна найжахливіша, оскільки воюють між собою жителі однієї країни, часто – родичі. Громадянська війна – одна з найнебезпечніших кризово-конфліктних ситуацій, з якими судилося мати справу людському суспільству.

І, подібно до інших конфліктів, громадянські війни багато в чому мають свою закономірність. Їхня загроза сигналізує про серйозне неблагополуччя у вирішенні суспільством та державою назрілих проблем звичайними законними засобами. Вивчення причин громадянських воєн та їх наслідків може допомогти запобігти їх виникненню в майбутньому.

Об'єкт цього дослідження – зародження і становлення демократії США.

Предмет дослідження - Громадянська війна 1861-1865 р.р.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період із середини 30-х років ХХ ст. до 1865 р.: верхній кордон пов'язаний з моментом утворення радикальних аболіціоністських товариств, які справили значний вплив на перебіг війни та її підсумки; нижня межа означає закінчення військових дій. Територіальні рамки дослідження – території Союзу (23 штати, серед яких рабовласницькі Делавер, Кентуккі, Міссурі та Меріленд) та Конфедерації (11 штатів, серед них – Вірджинія, Міссісіпі, Флорида, Алабама, Джорджія, Луїзіана, Техас, Південна Кароліна), що брали участь у війні.

В роботі я використала 90% англomовної історіографії задля більш глибокого та детального розгляду теми. Використання іноземної історіографії є дуже важливим елементом дослідження будь-якої історичної теми. Крім того, використання іноземної історіографії допомогло мені відкрити нові

підходи до вивчення теми, які можуть бути корисними для розвитку власної методології дослідження. Наприклад, праця Jewell K. R. Introduction: The New South and the New Deal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2017. – 17 p., стала мені в нагоді при дослідженні і написанні інформації про післявоєнний час, а праця Russell W. H. Recollections of the Civil war // The North American Review. – 1898. – Vol. 166, № 495. – P. 234 – 249, допомогла краще зрозуміти хід самих військових дій, так як ця праця написана очевидцем цих самих подій, а це є величезною допомогою при дослідженні Громадянської війни, бо немає нічого краще, аніж першоджерело з яким можна працювати.

Мета роботи – оцінка ролі Громадянської війни у зародженні демократії США, складання цілісної картини Громадянської війни.

Висловлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- Дати характеристику соціального стану США у період, що передує війні;
- Визначити роль суспільних та суспільно-політичних товариств та рухів у виникненні та нагнітанні кризової ситуації;
- Простежити та проаналізувати хід військових дій;
- Виділити та обґрунтувати позитивний та негативний вплив війни на розвиток США.

Історія США виняткова: це єдина держава у світі, яка будувала капіталізм та демократію на основі експлуатації рабської праці. Причому його демократія, конституція та економіка є прикладом для величезної кількості країн. Історія США надзвичайно захоплююча для вивчення – як у плані формування права, так і у плані розвитку суспільних відносин. Найблисучіший момент в останньому – Громадянська війна між Північчю та Півднем.

Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом, складається із вступу, трьох розділів, висновків, а також списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ НАПЕРЕДОДНІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

1.1 Розвиток північних та південних штатів напередодні війни

Історія Громадянської війни в США (1861-1865 рр.) є однією з пріоритетних тем у американістів. Перші публікації з цієї проблематики з'явилися у 1930-ті рр., потім великі роботи були підготовлені у зв'язку зі 100-річчям цих подій. В останнє десятиліття дослідження різних аспектів цієї теми відновилися. Однак один з її аспектів, а саме сприйняття та відображення пресою подій передвоєнної та військової доби, не отримав ще належного висвітлення. Тим часом, інформація, судження та оцінки сучасників цікаві та дозволяють уявити зміни в далекій Америці.

Читач міг відстежити загострення боротьби навколо проблеми рабства, розмежування американців на полярні табори задовго до остаточного розриву між Півднем та Північчю у США. З 1856 р. у Канзасі йшла збройна боротьба між прихильниками і противниками рабства та її повороти (наприклад, розстріл «зграєю рабовласників» 12 супротивників в одному з «ущелин Канзасу» або суперечки про проробовласницьку «Лекомптонівську конституцію»). У 1858 р. ця ж газета писала і про те, що в чотирьох південних штатах (Делавер, Меріленд, Кентуккі та Міссурі) жителі «сприяють звільненню рабів» і Кентуккі «давно був би вільним штатом, якби аболіціоністи не гарячкували і надали справі цьому йти власним ходом». А на початку 1861 р. заокеанська республіка зі Сполучених перетворилася вже на «Роз'єднані Штати». Цей розлад, прозорливо зауважила газета,

«підготовлявся давно, і обрання Лінкольна вважатимуться не причиною, лише приводом до розпаду Союзу» [15].

Політичний розлад торкнувся і конгресу США. З Нью-Йорка 13 грудня 1860 р. прийшли повідомлення про «зарозумілі промови» в обох палатах з приводу розпаду країни: сенатор Фостер від штату Коннектикут у своєму виступі поклав провину на демократів; сенатор Девіс зі штату Міссісіпі проголосив єдиним виходом поступки північних штатів, оскільки Південь має намір або забезпечити конституційні права, або відокремитися; сенатор Грін зі штату Міссурі свої симпатії віддав Півдні, але лише за умови, що той не вдасться до крайніх заходів. А у Палаті Представників тим часом було висунуто пропозицію: у разі розпаду країни оголосити Нью-Йорк вільним торговим містом.

Спостерігачі відзначали тенденції до розпаду США навіть не на два табори: невольничий та вільний, а на чотири:

- 1) Нью-Йорк, Нова Англія, Пенсільванія, Мічиган, Вісконсін, Айова та Міннесота;
- 2) Індіана, Іллінойс, Огайо, Західна Віргінія, Західна Флорида, Алабама, Міссісіпі, Луїзіана, Теннесі, Арканзас, Міссурі, Техас;
- 3) Південна Кароліна, Джорджія, Східна Флорида, Віргінія, Делавер, Меріленд;
- 4) всі штати при Тихому Океані.

Але одночасно у Нью-Йорку противниками розпаду було складено комітет на користь збереження єдиної країни, який захищав непорушність Конституції, права власності (невільники — власність, яку необхідно повертати), права кожного штату вирішувати питання наявності невольництва на своїй території. Вони визнавали законність вимог Півдня, а союз штатів розглядали як «джерело благоденства та могутності». Втім, їхня

програма була спрямована на збереження status quo, що вже не влаштовував жителів півдня. Газета розцінила її ефективність як сумнівну, зважаючи на «невгамовні вимоги Півдня». Війська США 16 грудня 1860 р. зайняли форти, поштові контори та арсенал у Чарльстоні, Південна Кароліна.

Президент Бьюкенен скликав міністрів, які поки що не прийняли жодних рішень. Але 22 грудня 1860 р. у телеграмі з'явилось повідомлення про рішення президента не розглядати вимоги комісарів Південної Кароліни і продовжувати збір державних доходів, захищати закони та союзню власність усіма залежать від нього коштами. Відповідь не змусила довго чекати: того ж дня Чарльстонський конвент проголосив вихід Південної Кароліни зі складу Союзу, представивши цей крок як вимушений захід, наслідок порушення договору іншою стороною, в даному випадку владою США [19].

Сепаратисти прагнули виправдати свої дії, переклавши провину за те, що відбувається на Північні Штати, які «затвердили у себе закон, який явно порушує Конституцію». Довгий перелік звинувачень зводився до наступних пунктів: Північні Штати «заперечують право власності, що у 15 штатах і визнане Конституцією»; сіверяни оголосили «злочинним заклад невільництва»; заснували товариства, що відкрито виступають проти рабства; заохочували втечу рабів за допомогою «агентів, книг та партії», а ті, що втекли, не повертали. А доказом існування змови проти невільництва було оголошено «обрання на високу посаду президента Сполучених Штатів людини, думки та наміри якої ворожі до невільництва». При цьому жителів півночі звинувачували у використанні голосів «осіб, зведених у звання громадян, які за вищим законом держави, не можуть бути прийняті в громадяни».

Конвент сепаратистів у Південній Кароліні ухвалив заснувати комісії для складання нової конституції, для організації зв'язків з іноземними державами та рабовласницькими штатами, для налагодження торгових зв'язків, для визначення частки Південної Кароліни в майні Союзу і т. д. Свої

рішення сепаратисти підкріпили діями, «оволодівши митницею, поштовим двором, фортами Пікінею та Мультрі», які були власністю Союзу.

З 23 грудня 1860 р. винні в нападі на штат Південна Кароліна підлягали страті, а через тиждень надійшло повідомлення про вимогу до влади США здати форт Самтер.

Матеріали, що надходили зі США, свідчили про рішучі дії сепаратистів-жителів півдня. Вже 3 січня 1861 р. з Вашингтона повідомили про план укладання Південного Союзу, та з Нью-Йорка 5 січня про скликання конвентів аналогічних Чарльстонському в інших невільницьких штатах: Алабамі, Джорджії, Міссісіпі, Флориді.

16-18 січня 1861 р. з Нью-Йорка прийшли звістки про вихід Алабами, Міссісіпі, Флориди, а потім і Луїзіани. Газета 10 лютого 1861 р. підбила підсумки: у Південному Союзі перебувало вже 6 штатів - Південна Кароліна (20.12), Міссісіпі (5.01.), Флорида (11.01), Алабама (11.01), Джорджія (19.01), і, як вважали газетяри, можливо, до них незабаром приєднається Техас. Конвент сепаратистів у Луїзіані, який висловився більшістю 113 голосів проти 17 за вихід із Союзу, визначив, що столицею буде Новий Орлеан, а річку Міссісіпі оголосив вільною для всіх суден, крім флоту Сполучених Штатів (під загрозою смерті). Цей крок «Санкт-Петербурзькі відомості» назвали «зародком неминучої, винищувальної війни», розуміючи особливість географічного положення Луїзіани, яка контролювала найбільшу водну артерію країни - Міссісіпі [22].

А 30 січня 1861 р. з Вашингтона повідомили про «установу конгресом Південних штатів тимчасового уряду, який негайно вступив на посаду, тому що залишено всяку думку про примирення і угоду. Г. Девіса було обрано у президенти, а Г. Стівенс — у віце-президенти». Однак, незважаючи на одностайність, що здається, табір сепаратистів єдиним не виглядав. Згідно з публікацією 9/10 білого населення Півдня в 1861 р. становили партію, яка «вимагала рішучого відпадання та окремого Союзу, незважаючи на жодні поступки, які могли запропонувати північні штати ».

Спостерігачі відзначали, що ця партія рішучих дій спочатку була дуже нечисленною і існувала в небагатьох місцях, але в міру загострення обстановки вона посилилася, охопивши багатьох жителів півдня.

Декілька поміркованіших поглядів дотримувалася партія, «має намір відпасти згодом, якщо Північ відмовить Півдні в необхідних їм забезпеченнях». Ця партія була дуже впливовою через те, що її підтримували плантатори та багаті землевласники, більшість законодавчих зборів у Вірджинії та інших прикордонних штатах, які тоді ще домагалися примирення. «Взагалі, — повідомляла газета, — усі, кому є, що втратити, противяться революції, але в міру того, як їм доводять, що без революції їм загрожує небезпека втратити все, вони швидко і рішуче змінюють свій спосіб мислення».

За даними тієї ж газети в південних штатах на початку 1861 р. існувала і третя партія, що плекала думка перетворити союзний уряд і шляхом поступових поступок повернути панування в США рабовласникам. Досягти цього можна було тимчасовим відпаданням і скликанням загального конвенту південних штатів для формулювання остаточних вимог, які, на думку партії, будуть прийняті північними штатами, і тим самим буде усунуто міжусобну війну.

Четверта партія, що діяла серед жителів півдня, заперечувала можливість відпадання під будь-яким приводом, але для захисту своїх інтересів пропонувала почати військові дії, щоб навчити Республіканську партію силою. Саме вони пропонували напасти на Вашингтон і перешкодити вступу Лінкольна на посаду.

Втім протириччя були занадто сильні, щоб послабити його; навпаки, у разі небажання Півночі йти на радикальні поступки, південні штати були готові згуртуватися і «рішуче відпасти». Головним ініціатором подій, що відбувалися в США, називали Південну Кароліну, що піднімала прапор

сепаратизму у всіх значних кризах, що загрожували цілісності союзу. Причинами криз, з погляду оглядачів, були суперечка Півночі та Півдня про межі невільництва та застосування тарифу, який охороняв би північну промисловість на шкоду інтересам жителів півдня [3].

Наприкінці 1860 — на початку 1861 р. шанси на примирення ставали дедалі слабшими, але й примусових заходів від президента Б'юкенена, що діяв, очікувати не доводилося. Це підтверджувалося, зокрема, тим, що корвет «Бруклін», що оголтувся з підкріпленням у форти Самтер і Піккенс, отримав наказ уникати будь-яких зіткнень і застосувати силу лише як захист у разі нападу. У той час північні штати виявили звичайну пасивність, і у зв'язку з цим писали: «у Вашингтоні тільки сперечаються, сперечаються, та сперечаються, і урядові журнали звертають Каролінську революцію в сміх». Президент Б'юкенен у посланні до Конгресу висловив жаль і надію на мирне рішення, відправивши, проте, допомогу майору Андерсону у форт Самтер.

А. Лінкольн, який переміг на президентських виборах, поки що відмовчувався. Його думку озвучив У. Сьюард, який у промові в Сенаті визнав право власності над невільниками і запропонував забезпечити право видачі невільників. Ця позиція була визнана відступом від програми Республіканської партії, але основою компромісу. А вже через 3 дні, 19 січня, з Нью-Йорка надійшло повідомлення про нову промову Сьюарда, де він заявив, що у разі неможливості полюбовного рішення новий президент діятиме примусово. Політичний оглядач відзначив схвальне ставлення аболіціоністів Півночі до енергійних заходів Лінкольна і пророчо передбачив тепер уже неминучу війну, «і війну кровопролитну», але якій «може бути, судилося бути провісницею визволення негрів у Новому Світі».

Однак у той час політичний стан на Півночі був не менш строкатим, ніж на Півдні. Згідно з даними преси, на початку 1861 р. 9/10 населення

північних штатів ще вважали, що південним штатам «має надати повну справедливість, і, хоч би що трапалося, замість меча запропонувати оливкову гілку». Досить багаточисельною була й партія, члени якої вважали, що варто було б дарувати південним штатам усі права, крім права надавати невольництво на загальних територіях. Але, коментувала газета, саме на цьому праві наполягав Південь найбільш сильно, і без нього угода була б неможливою.

На думку журналістів, в очі впадала радикальна партія, «яка й чути не хоче ні про які угоди, і енергійно проголошує необхідність вдатися до радикальних заходів, навіть до міжусобної війни». Таких поглядів дотримувалися аболіціоністи, вожді Республіканської партії, і згодом їхня чисельність стала такою ж «як крайніх прихильників розвалу на Півдні». Від президента Лінкольна, який вступав на посаду, чекали енергійних дій, тому його інавгураційна мова викликала незадоволення як вираження нетвердої політики. Задля збереження цілісності Союзу та дотримання закону Лінкольтн оголосив готовність змиритися з невольництвом у тих місцях, де воно вже існувало.

Значно рішучіше надходили політики Півдня. У штаті Алабама 9 лютого 1861 р. президент південного союзу (КША) Джефферсон Девіс обійняв посаду, підтвердивши у своїй промові готовність домагатися відділення навіть із мечем у руці. Для підкріплення цього наміру Девіс оголосив про озброєння 50 000 чоловік, його першими діями могла стати атака форту Самтер біля входу до Чарльстона. Свій прогноз газета висловила в кінці березня 1861, а через два тижні біля стін форту Самтер прозвучали перші залпи найкровопролитнішої в історії США війни.

Після того, як форт здався бунтівникам-жителям півдня, президент Лінкольтн 15 квітня оприлюднив прокламацію про прийняття на військову службу 75 000 осіб, щоб повернути форти та майно, захоплене у влади США. А за кілька днів він запровадив блокаду всіх портів у штатах, що вийшли зі

складу країни. Так починалася Громадянська війна — її перший період, який у радянській історіографії назвали «конституційним». Влада США домогалася відновлення єдності країни та визнання верховенства Конституції (1787 р.) по всій території, включаючи і бунтівні південні штати. Тоді ще жителі півночі не йшли на найрішучіші заходи проти рабовласників і не думали про революційні перетворення в суспільстві (скасування рабства і прийняття Гомстед-акту) [16].

У війну Північ і Південь поступово втягувалися — їм потрібно було не тільки мобілізувати ресурси, залучити сотні тисяч людей у збройні сили, а й, як показали матеріали преси, домогтися змін у свідомості населення. Жителі півдня, мабуть, першими подолали коливання і різнобій думок і почали цю війну. А Півночі, що мав перевагу сил, знадобилися великі зусилля і час, щоб змінити настрої в суспільстві і згуртувати його перед військовою загрозою з боку рабовласницького Півдня.

1.2 Взаємини півночі та півдня напередодні війни

На Півдні ставлення до рабської праці поволі змінювалося в міру того, як закріплювалась залежність місцевої економіки від бавовни, вирощування якої на величезних плантаціях вимагало, як вважалося, широкомасштабної підневільної праці. Промисловий Північ і аграрний Південь дедалі більше віддалялися друг від друга, сповідуючи різні погляди, зокрема і рабство. Збереження рабства перешкоджало розширенню внутрішнього ринку й зростанню фабричного виробництва.

Вже в 1830-х роках на Півночі почалося піднесення аболіціоністського руху. Його радикальніші члени, які агітували за відміну рабства, організували «Підземну залізницю» — таємну систему переправки рабів - втікачів у Канаду.

Деякі аболіціоністи, такі як Джон Браун, були готові підти навіть на

наси́льство і намагалися підняти повстання рабів на Півдні. У 1857 році він розпочав підготовку повстанського руху негрів. Браун ретельно готувався до повстання; він вивчав військову справу, досвід партизанської боротьби у гірських умовах. У 1859 році він перемістив свої приготування до рабовласницького штату Вірджінію. У жовтні 1859 року Браун на чолі жменьки відважних і не байдужих до цієї справи людей, серед яких були три його сини, захопив арсенал у містечку Харперс -Феррі. Загін Брауна, що складався з 22 осіб, як негрів, так і білих, тримався у будівлі арсеналу протягом двох днів.

Браун очікував масової підтримки з боку рабів, але вони, будучи не обізнаними про повстання, не організованими щодо нього, не встигли приєднатися до його загону. Браун і його прихильники були оточені силами місцевого ополчення і загonom морської піхоти, що підійшов з Вашингтона. У нерівній сутичці загинули двоє синів Брауна, сам він був узятий у полон після тяжкого поранення [33].

З усіх учасників руху вдалося врятуватися тільки деяким. Героїчна поведінка Брауна на суді, спокійна рішучість та мужність, з якою він прийняв вирок, а саме смерть на шибениці, справили сильне враження у широких групах американського народу.

Широку популярність здобули останні слова Брауна: «Я, Джон Браун, тепер впевнений, що тільки кров змиє великий злочин цієї гріховної країни; я даремно раніше тішився думкою, що цього можна досягти без великого кровопролиття...». Новина про страту Брауна викликала повстання рабів у різних штатах, які були жорстоко придушені. Аболіціоністи піднялись на захист пам'яті Брауна. Не минуло й півтора року, як сотні тисяч фермерів і робітників із піснею «Тіло Брауна тліє в могилі, дух його прямує поперед нас» пішли на війну за ту справу, в ім'я якої присвятили своє життям Джон Браун та його соратники.

Війна в Канзасі та повстання Дж. Брауна — перші ознаки того, що антагоністичні розбіжності між рабовласництвом на Півдні та

капіталістичною системою на Півночі вже вийшли за межі політичної та економічної боротьби.

США вступили у фазу революційної збройної сутички, яка мала визначити подальші шляхи соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку країни.

Остаточним фронтом боротьби між двома системами була економіка. Вагомі кола буржуазії Півночі були зацікавлені у рабовласництві, отримуючи солідну частку прибутку від варварської експлуатації негрів-рабів.

Достатньо звернути увагу на те, що буржуазія Нью-Йорка мала 40 центів з кожного долара прибутку, який отримувався з вирощуваного рабами Півдня бавовни — головної культури рабовласницьких південних штатів.

Розвиток конфліктної ситуації йшов в рамках наростаючих протиріч між рабовласництвом та капіталістичною системою господарства. Суперечності між рабовласницьким Півднем та буржуазною Північчю мали комплексний характер, вони охоплювали питання і внутрішньої та зовнішньої політики. Зокрема, рабовласники були зацікавлені в експансії у південному напрямку. Захоплення нових територій на півдні давало змогу розширити землі під бавовну. А буржуазний Північ, своєю чергою, більше був зацікавлений у експансії півночі і заходу. Впливові кола буржуазної Півночі були не проти опанувати владу в масштабах усього Союзу, але класовий інстинкт підказував їм, що вони мають виявляти максимум стриманості та обачності, коли повставало питання про майнові права південних рабовласників.

У конфлікті також простежувався прямий зв'язок між потребою ліквідації рабства і боротьбою робітничого класу за покращення свого становища. Поліпшенню стану робочих заважали конкуренція рабської праці та поширена серед правлячих класів думка, що трудящі маси існують для рабства.

Багатомільйонне фермерство держави бачило в рабстві найважливішу

заваду у боротьбі за західні землі, куди попрямували два потужні потоки колонізаторів: вільні фермери та плантатори-рабовласники. На західних землях ці течії зіштовхнулися, і революційна ситуація переросла у Канзасі у відкриту збройну боротьбу між прихильниками та противниками рабовласництва. Чотири мільйони рабів та вільні чорні брати Півночі і Півдня бачили у боротьбі проти рабовласництва єдиний засіб позбавлення рабства і расової дискримінації.

Особливістю назрівання конфліктної ситуації у США напередодні громадянської війни була її антирабовласницька спрямованість. Поряд із питанням про рабство винятково важливу роль у розвитку революційної ситуації, а пізніше і громадянську війну зіграло аграрне питання. Аграрне питання було тісно пов'язане з проблемою рабства. Щоб вирішити аграрне питання та його найважливішу складову частину — проблему «вільних» земель на Заході, треба було знищити клас рабовласників, які нестримно рвалися у прерії Заходу. Зв'язок між аграрною проблемою і рабством виявлялася у тому, що переважна кількість рабів були зайняті в сільському господарстві. І знищення рабства безпосередньо позначилося б на долі численного і найбільш жорстоко експлуатованої частини сільськогосподарського населення США — чорних рабів Півдня [44].

Раби та вільні негри були найбільш знедоленою частиною населення. І, природно, що чорні американці були найзавзятішою соціальною силою і у розвитку революційної ситуації, й у боротьбі зникнення рабства. Повстання, змови, масова втеча рабів із плантацій, саботаж під час роботи, активізація діяльності аболіціоністів — усе це зміцнювало інтерес найширших мас громадськості до негритянської проблеми напередодні громадянської війни. За рабовласництвом завдавалися комбіновані удари з фронту та з тилу. Зовнішнім фронтом боротьби був аболіціоністський рух, який розгортався головним чином в північних штатах. Терористичний режим, що затвердився на Півдні, не залишав жодних можливостей для легальної боротьби проти рабовласництва. Внутрішній антирабовласницький фронт перетинав усі

рабовласницькі штати. На цьому фронті головним чином боролися раби та вільні негри.

Ще однією передмовою до Громадянської війни послужили президентські вибори 1860, на яких перемогу здобув Авраам Лінкольн, прибічник звільнення негрів. Він виступав проти збільшення території рабовласництва та вважав, що західні «вільні» землі мають бути надані для заселення фермерам. Лінкольн ніколи не маскував своєї антипатії до рабства. Він вважав, зокрема, що стосовно рабства, компетенція південних рабовласницьких штатів і федеральна влада немає конституційного права втручатися у справи.

Головним політичним завданням Лінкольн вважав збереження єдності навіть тому виступав проти сепаратистських дій рабовласників Півдня. Обрання Лінкольна президентом означало мирну політичну перемогу противників рабства. Але рабовласники дали відповідь на це обрання відкритим заклик до сецесії та громадянської війни. Вони вирішили створити самостійну державу. 20 грудня 1860 року Південна Кароліна вийшла із Союзу. У січні-лютому 1861 її приклад наслідували Алабама, Джорджія, Луїзіана, Міссісіпі, Техас, Теннессі і Флорида. Пізніше - Арканзас, Вірджинія та Північна Кароліна. А 4 лютого 1861 року на з'їзді в місті Монтгомері представники 11 штатів, що відкололися, утворили Південну конфедерацію рабовласницьких штатів.

Президентом Конфедерації був обраний багатий плантатор Джефферсон Девіс, а столицею було оголошено місто Річмонд. Президент Лінкольн закликав конфедератів завершити справу миром та повернутися до складу Союзу. Але бунтівники, збираючись зберегти рабовласництво у своїх штатах і розуміючи, що президент-республіканець рано чи пізно його скасує, обрали розкол. "Невідворотний конфлікт" став лише питанням часу.

Громадянська війна в Канзасі, повстання Джона Брауна, масовий рух рабів на Півдні після страти Брауна — все це стало свідченням про те, що протиріччя, що розділили країну на два полюси, перейшли на новий етап —

етап конфлікту. Антирабовласницький рух у південних штатах, робочий і фермерський рух на Півночі проти посиленої експлуатації зійшлися в єдиний революційний шлях. Це було чимось на кшталт передвістя, що спалахнуло пізніше кривавої бурі.

Для періоду назрівання конфліктної ситуації характерна складна розстановка сил країни. Населення розділилося на прихильників Півночі та захисників Півдня. На боротьбу проти рабства піднялося багатомільйонне населення півночі. На півдні не менше людей взяли до рук зброю, щоб захистити свою землю від посягань «проклятих янкі» [12].

З усього перерахованого вище видно, що конфлікт між північними і південними штатами, який згодом вилився в криваву громадянську війну, назрівав досить довго і включав у себе не тільки різні погляди на рабовласництво. Але в першу чергу це, звичайно, конфлікт економічних інтересів обох сторін. Існувало чимало конкретних проблем, які поділяли Північ та Південь: проблема фінансів та податків, тарифів та внутрішніх покращень, федеральних субсидій, внутрішньої торгівлі та безліч інших. Та й рабство саме по собі було економічною проблемою. Це була система праці, яка представляла величезні вкладення південного капіталу, тому жителі півдня не могли погодитися на негайне і безоплатне скасування рабства, чого домагалися північні аболіціоністи. Але й на цю причину війни між північчю та півднем можна дивитися з кількох сторін, не лише з економічної, а й у моральної, ідеологічної сторін, оскільки обидва «полюси» дивилися на цей інститут із прямо протилежних позицій. Якщо «фанатики Півночі» оголошували рабство злом, зневажанням людської гідності, то «фанатики Півдня», навпаки, проголошували його благословенням для рабів та їхніх господарів. Адже вони (жителі півдня) «забрали негрів з дикої країни і поселили в краю цивілізації, дозволили вчитися та еволюціонувати».

Серед розбіжностей мало місце як скасування рабства як у рабовласницьких штатах, а й заборона проголошувати їх у нових штатах.

Південь не просто хотів відстояти свої особливі права, він хотів бути вільним від втручання та контролю з боку жителів півночі. Я думаю, що цей конфлікт справді був неминучим. Адже для активного розвитку країни необхідно, щоб усі її території розвивалися рівномірно, а на півдні цей процес йшов повільніше. І причиною цього північ вважав інститут рабства, з яким південні штати розлучатися не бажали. І звичайно, жителі півночі, які кинулися на боротьбу з «бунтівниками», не могли здогадуватись, що цей конфлікт обернеться такою кривавою, братовбивчою війною, що продовжувалась чотири роки і забрала стільки життів, скільки країна не втрачала в жодній іншій війні.

Через півтора століття війна продовжує викликати суперечки. Переконані прихильники жителів півдня називають її "війною проти агресії Півночі" або "війною за незалежність Півдня”.

Доцент Томас Вудс у своїй книзі "Політично некоректний посібник з американської історії" доводить, що війну розв'язали північні плутократи, які побоювалися, що комерція втече з їхніх рук на Південь "з його низькими тарифами та режимом вільної торгівлі" [5].

Знаменитий американський журналіст Генрі Луїс Менкен писав, що жителі півночі "насправді воювали проти самовизначення; конфедерати ж воювали за право людей на самоврядування". "Ну, припустимо, не всіх людей", - виразить публіцист Макс Бут, маючи на увазі, що південна концепція самовизначення не поширювалася на чорношкірих.

Багато хто впевнений, що президент Авраам Лінкольн розпочав війну заради скасування рабовласництва, хоча і в своїй інавгураційній промові 4 березня 1861 року, і в посланні конгресу 4 липня він заявив, що не ставить за мету «ні прямо, ні опосередковано протидіяти рабоволодінню в тих штатах, яких воно існує».

«Ми вплуталися в цю війну не для того, щоб покінчити з рабством», - говорив президент, який скасував на початку конфлікту низку громадянських вільностей, закриття безліч опозиційних газет і заарештував

понад 13 тисяч противників війни, зокрема мерілендця Джона Меррімана.

Глава Верховного суду США Роджер Тейні наказав військовим привести Меррімана до нього на слухання. Військові йому не підкорилися. Тоді Тейні видав едикт, який оголосив драконівські заходи Лінкольна такими, що суперечать конституції. Президент та військові його проігнорували.

Лінкольн розпочав війну не заради скасування рабства, а заради збереження цілісності держави, від якої спробували відколотися 11 рабовласницьких штатів.

Дехто вважає, що їх потрібно було просто відпустити зі світом, і рабовласництво неминуче померло б своєю смертю. Їм заперечують, що економіка американського Півдня дуже залежала від рабської праці, і тому добровільно від нього відмовилися б дуже нескоро.

Ще більше суперечок у тому, чому у війну вплутався Південь. Для більшості американців це питання давно вирішене: жителі півдня хотіли зберегти рабовласництво. Наводять слова їхнього віце-президента Олександра Стівенса, який заявив у 1861 році, що «наріжним каменем Конфедерації є та велика істина, що негр не рівня білої людини; і що рабство, підпорядкування вищій расі є природним і нормальним станом справ».

Проте критики з обуренням відзначають, що в офіційному посібнику для підготовки до іспиту на громадянство США навіть при Баракі Обамі даються три допустимі відповіді на питання про причини Громадянської війни: рабовласництво, економічні фактори та права штатів.

"Це нонсенс!" - пирхає в ліберальному мережевому журналі "Салон" професор права Стівен Лубет, який схвально цитує губернатора Міссісіпі і можливого кандидата республіканців у президенти Хейлі Барбура, який нещодавно заявив, що війна велася насамперед через рабство.

"Громадянська війна була необхідна для того, щоб скасувати

рабовласництво, - сказав Барбур. - Сумно, що для цього була потрібна громадянська війна".

З усього перерахованого вище видно, що конфлікт між північними і південними штатами, який згодом вилився в безжальну громадянську війну, назрівав досить довго і включав у себе не тільки різні погляди на рабовласництво.

Існувало чимало конкретних проблем, які поділяли Північ та Південь: проблема фінансів та податків, тарифів та внутрішніх покращень, федеральних субсидій, внутрішньої торгівлі та безліч інших.

Але й на ці причини війни між північчю та півднем можна дивитися з різних сторін, не лише з економічної, а й з моральної, ідеологічної сторін, оскільки обидва «полюси» дивилися на цей інститут із прямо протилежних позицій. Якщо «фанатики Півночі» оголошували рабство злом, зневажанням людської гідності, то «фанатики Півдня», навпаки, проголошували його благословенням для рабів та їхніх господарів.

РОЗДІЛ 2 КАМПАНІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1 Армії ворогуючих сторін

Попри відсутність досвіду і нечисленність підготовлених військових кадрів, недоліків, (в основному у потенційних солдатах, що горять бажанням боротися принаймні на початку війни), ні Союз, ні Конфедерація не відчували. Правда, і в цьому відношенні північні штати мали величезну перевагу. До 1861 там проживало близько 4 мільйонів білих чоловіків у віці від 15 до 40 років, придатних у службі, в той час як на Півдні їх налічувалося всього 1140 тисяч осіб. При цьому повністю живі ресурси Конфедерація використати так і не змогла. За всі роки війни в арміях Півдня служив 1 мільйон жителів, але загальна чисельність її збройних сил, досягнувши до 1862 свого піку, неухильно почала скорочуватися. На початку 1863 року у строю залишалося лише 230 тисяч жителів, а до кінця 1864 року — 100 тисяч. Північ, навпаки, постійно нарощувала свою міць. Вже через чотири місяці після початку війни армія Союзу зросла у 27 разів. А до кінця 1865 року під її прапорами зібралося 1 556 000 чоловік - на той час величезна

кількість.

Але, поступаючись Півночі у кількісному відношенні, Південь перевершував його якістю та швидкістю роботи своєї військової машини. Там влада з перших днів зрозуміли серйозність справи і ще до початку громадянської війни приступили до формування збройних сил Конфедерації. Вже 6 березня 1861 року, тобто більш ніж за місяць до того, як гармати генерала Борегара відкрили вогонь по форту Самтер, Джефферсон Девіс звернувся до губернаторів штатів із закликом надати уряду 100 тисяч добровольців терміном служби до одного року.

На той час населення Півдня було цілком готове до цього заклику. У всіх містах і селищах Конфедерації від початку 1861 року гарячково створювалися збройні формування.

Іноді їх основою служила стара поліцейська організація, але здебільшого вони створювалися наново. Як правило, формування доручалося якомусь місцевому авторитету, нерідко ветерану Мексиканської війни або випускнику Вест-Пойнта. Рекрути збиралися разом у призначений день і годину, приносячи з собою всю зброю, яку вони тільки могли дістати, — від мисливських рушниць та дуельних пістолетів до ножів Боуї та шабель часів Війни за незалежність. Потім за старою демократичною традицією, що існувала споконвіку в американській поліції, обиралися офіцери, причому вибір добровольців не обов'язково падав на найбагатших і найзнатніших земляків [5].

Багато було заможних плантаторів, які витрачали значні суми на організацію рот, а потім скромно поступалися командними посадами своїм менш заможним, але досвідченішим товаришам. Наступним важливим кроком був вибір назви роти, і тоді схильність американців до показного блиску і гучних слів давалася взнаки повною мірою.

Покінчивши з цими необхідними формальностями, новобранці бралися до елементарного військового навчання. В основному воно

зводилося до кількох годин стройової підготовки або їзди на конях з брязканням зброєю та обов'язковими погрозами на адресу «нахабних янкі». Потім вся рота, включаючи офіцерів та рядових, загортала до найближчого салуну (бару), де за склянкою «південні герої» остаточно «розбивали» сіверян, захоплювали Вашингтон і садили містера Лінкольна за ґрати. Зрозуміло, що користі від цих «військових вправ» було зовсім мало, але, організувавши свої роти, жителі півдня все одно зробили важливий крок, заклавши фундамент майбутньої армії. Насамкінець рекрути проходили вулицями рідного містечка урочистим маршем, де супроводжувались тріумфуючими і плачучими від гордості жінками. Вони прямували до місця свого призначення як на свято, не підозрюючи, що на цьому їхнє життя завершувалось.

У навчальних таборах за них уже бралися всерйоз і ґрунтовно, починалася муштра та насадження армійської дисципліни. Звичайно, ця дисципліна не йшла в жодне порівняння з жорсткими статутними правилами, загальноприйнятими на той час в арміях Європи, але для американців, які звикли до особистої свободи і виховані в душі індивідуалізму, і її було більш ніж достатньо. Аристократи-плантатори, які навіть в армії не могли обходитися без своїх чорних слуг, стали незабаром скаржитися, що їхні негри вільніші і переносять менше тягарів, ніж вони.

Пройшовши основи військової підготовки, багато перших волонтерів допомагали потім у наборі та навчанні нових добровольців. Число останніх, до речі, невпинно зростало, і уряд Конфедерації незабаром був змушений заявити, що їх дуже багато. Південь, що не мав своєї промисловості, швидко витратив мізерні запаси зброї та амуніції і одягати і озброювати нових патріотів було просто нема в що й нічим. В результаті президент Девіс відмовився від послуг приблизно 200 тисяч добровольців.

Організація армії Союзу також зіткнулася з певними труднощами, які

були багато в чому схожі на труднощі, що переживаються на Півдні. Ентузіазм там теж був великий, а віра у свої можливості просто безмежна. Більшість чоловіків у північних штатах всерйоз вважали, що їм знадобиться лише кілька місяців, щоб розбити «проклятих бунтівників». Організація армії Півночі відбувалася приблизно так само, як і армії Півдня, але в цілому мала сумбурніший і хаотичний характер [20].

Тут основу добровольчих полків так само мали складати поліцейські частини, але фактично більшість із них були створені заново, на порожньому місці. Однак якщо в південних штатах цим займалися місцеві знаменитості та шановні у своєму окрузі чи графстві, то на Півночі практично будь-який пройдисвіт, у якого були кошти, міг сгрупувати роту або навіть полк. На відміну від своїх південних колег, ніхто з них і не думав відмовлятися від офіцерських еполет незалежно від наявності або відсутності досвіду та знань.

Здебільшого «творці» армії Сполки були професійними політиками чи бізнесменами. Свою службу в армії вони розглядали як черговий щабель у політичній кар'єрі або як засіб зробити добрі гроші. В результаті, вербування новобранців із самого початку набуло рис виборчої та рекламної кампаній одночасно. У всіх великих містах, та й у невеликих містечках, теж були розвішані оголошення, що наперебій зазивали волонтерів у ту чи іншу роту чи полк. При цьому перераховувалися всілякі переваги – від кольору та крою уніформи до бойових якостей командирів та обіцянок слави та нагород. Численні роти та полки з звучними назвами росли, наче гриби після дощу, але їхні бойові якості, м'яко кажучи, залишали бажати кращого. Військовому навчанню тут приділяли набагато менше уваги, ніж на Півдні — не вистачало професіоналів, і «полум'яні патріоти» Півночі проводили більше часу в барах, ніж у навчальних таборах. Як наслідок, багато солдатів-сіверян вирушили в свій перший похід, так і не навчившись стріляти зі гвинтівок.

Ще одним небажаним результатом безладного формування федеральної армії стала недостатня укомплектованість волонтерських полків особовим та командним складом. Загалом добровольців не бракувало. Навпаки, Лінкольн, який розраховував, що на його заклик відгукнуться 75 тисяч волонтерів, отримав насправді 100 тисяч. Проте полків, що формувалися, було настільки багато, що вони буквально розтягли цю величезну кількість народу, і в результаті лише деякі з цих полків досягли певної статутної чисельності.

Таким чином, основу збройних сил і Союзу, і Конфедерації становили іррегулярні війська, і спочатку, як було зазначено вище, вони мали виключно волонтерський склад. То був час великих ілюзій, і мало хто по обидва боки лінії фронту замислювався над тим, як далеко можна виїхати на голому ентузіазмі. Набори добровольців були продовжені і пізніше - у 1862 і навіть у 1863 роках, проте поступово ця система почала давати збої.

Жителі півдня, які стверджували, що конфлікт між Північчю і Півднем - це війна багатих, в якій борються бідні, не були зовсім неправі. Основу особового складу обох ворогуючих армій справді становили вихідці не з найзаможніших верств населення. На Півдні це були переважно дрібні землевласники - фермери. Понад 80% солдатів Конфедерації мали за своє життя лише двох рабів — ліву та праву руки, тож називати армію жителів півдня рабовласницькою можна хіба що фігурально.

На Півночі, де більше половини солдатів набиралося з міського населення, соціальний та професійний склад збройних сил був різноманітнішим, проте і там заможні люди зустрічалися рідко. Головним чином добровольцями на федеральну службу надходили представники трудящих класів, причому багато полків і навіть бригади формувалися за професійною ознакою. У збройних силах Півночі були частини, що склалися майже цілком із ковалів, лісорубів, шахтарів і навіть шкільних вчителів, причому всі вони були уродженцями одного місця. Така професійна організація давала жителям півночі важливу перевагу: у

військово-технічному відношенні їхні війська були підготовлені краще, ніж у противника, і в силу цього інженерна служба федеральної армії завжди була на недосяжній для жителів півдня висоті. У прокладанні доріг, наведенні переправ та будівництві фортець жителі півночі не знали собі рівних [11].

Малися свої переваги і у жителів півдня. В основному уродженці сільської місцевості солдати Конфедерації самим своїм життям до війни були краще підготовлені до військової служби, ніж жителі міст Півночі. Їхній побут був простий і невибагливий, вони часто ночували просто неба, а щодня був заповнений фізичною працею, що виробляла силу і витримку.

Крім того, до війни на всьому Півдні безроздільно панував культ сили, і його мешканці мало не з пелюшок навчалися володіти зброєю.

На всьому просторі на південь від Потомака навряд чи можна було знайти будинок, де на стіні не висіла б пара револьверів або хоча б стара мисливська рушниця.

Щодо віку солдатів громадянської війни, то в цьому відношенні жодна з сторін не мала значної переваги. У середньому він дорівнював 26 рокам як у Півночі, так і у Півдні. Щоправда, чимало було й молодиків, що не оперилися, але мріяли про відважні подвиги і славу. Незважаючи на заборони батьків, вони вирушали у вербувальні бюро і всіма правдами та неправдами домагалися того, щоб на них повісили солдатський ранець, сунули їм у руки гвинтівку та змусили маршувати під барабан. В армії Півночі, наприклад, налічувалося щонайменше 100 тисяч 16-річних хлопчиків, а ще 100 тисяч солдатів Союзу не доросли навіть до цього ніжного віку. Чимало їх, будучи вихованими у суворих традиціях протестантизму, вважали собі великим гріхом говорити брехню. Щоб не брехати, вони засовували в черевик папірець із написаним на ньому числом

18, після чого могли чесно заявити: «Мені більше 18-ти».

Національний склад обох армій також був однорідним. У цій війні англосакси воювали проти англосаксів, і, незважаючи на деякі мовні відмінності, у їхніх жилах текла кров спільних предків – перших британських колоністів. Обидві сторони, однак, охоче користувалися послугами емігрантів. На Півночі емігрантів було, звісно, більше. В армії Союзу служило 500 тисяч іноземців, що становило приблизно 25% загальної чисельності збройних сил Сполучених Штатів.

Для більшості жителів півночі війна з непокірним Півднем ніколи не мала такого принципового характеру. Звичайно, багато хто з них погоджувався, що Союз треба відновлювати, а чорношкірим дати свободу, але почесне право померти за це вони охоче поступалися іншим. Крім того, незважаючи на поразки, які федеральні війська постійно зазнавали в перші роки війни, жителі Півночі були впевнені, що їхня матеріальна перевага зробить свою справу, і ворог буде переможений, а значить, вважали вони, і напружуватися не варто.

Звичайно, федеральним солдатам не можна відмовити у відвазі та мужності, але все ж у цьому вони поступалися конфедератам. Моральна перевага солдатів Півдня була одним із ключових факторів, що наклало відбиток на хід цієї війни і спричинило те, що Конфедерація боролася успішно і зуміла, незважаючи на страхітливу нерівність сил, протриматися так довго.

Громадянська війна 1861-1865 років, це переконлива ознака того, що не можна шляхом компромісу ефективно вирішувати корінні проблеми, пов'язані з боротьбою за владу між класами, а також із боротьбою класів за своє звільнення. Ця війна стала закономірним результатом загострення протиріч між капіталістичною та рабовласницькою системами господарства, які переросли у збройну боротьбу за економічне та політичне панування в масштабах усього Союзу.

Війна між Північчю і Півднем була кровопролитною і дорогою

війною в історії країни. Північ втратила вбитими та померлими від ран та хвороб 360 тис. осіб, втрати Півдня склали не менше 250 тис. осіб, мільйон солдатів і офіцерів Півночі та Півдня були скалічені. Прямі військові витрати федерального уряду досягли 3 млрд. дол., крім виплат пенсій ветеранам війни та сім'ям загиблих солдатів і офіцерів. Непідрахованими залишилися збитки, пов'язані зі знищенням під час війни матеріальних цінностей.

Війна пробудила патріотизм у сотнях тисяч людей як на півночі, так і на півдні. Добровольців «встати під рушницю» на півдні було більше, ніж запасів зброї та обмундирування. І навіть незважаючи на те, що південні штати були менш розвинені, ніж північні і мали менше військових запасів, їм вдалося довгий час успішно заважати атакам жителів півночі і самим здобувати перемоги. Цьому, звичайно ж, сприяв небувалий патріотичний підйом населення півдня. Набір і навчання добровольців жителі півдня почали за довго до оголошення війни, і хоча, військовій підготовці на півдні, як і на півночі приділяли не дуже велику увагу, все ж жителі півдня були більш витривалими солдатами. І це пояснюється не лише тим, що солдати півдня сильніші за своїм способом життя, близько пов'язаним із природою. Це й потужне патріотичне тло всіх передвоєнних зборів. Адже солдати півдня йшли захищати свої сім'ї, будинок, свою землю на якій виросло не одне покоління жителів півдня. Звичайно, патріотизмом горіли і серця жителів півночі, але все ж таки меншою мірою і критичний момент, в бою вони «передавали право померти за звільнення рабів комусь іншому».

Нерідко в армію жителів півночі записувалися люди, які прагнуть збагатитися за рахунок пограбування і руйнування багатих південних плантацій. А організувати полки та загони добровольців часто бралися навіть звичайні шахраї, які прагнуть швидкого військового просування по службі і, природно, не горять особливим патріотизмом. Багато істинних північних патріотів надто самовпевнено надіялися на перевагу своїх сил. З усього поданого вище, можна зробити висновок, що на початку війни

обидві армії були в нерівному становищі. Північні полки були краще озброєні та регулярно отримували свіжі сили та запаси, чого не скажеш про армію півдня, яка досить швидко витратила свої.

Так, південні солдати були більш зацікавлені в результаті цієї війни і завдяки своєму героїзму і патріотизму стояли на смерть за свою батьківщину, але для перемоги цієї самопожертви виявилось замало, «адже на голому ентузіазмі далеко не поїдеш».

У Громадянській війні взяли участь майже чотири мільйони осіб (2 803 300 з боку Півночі та 1 064 200 з боку Півдня).

Загинули в боях, померли від ран і хвороб 359 тисяч жителів півночі і 258 тисяч жителів півдня, а загалом понад 617 тисяч чоловік - більше, ніж втратили США у всіх інших війнах, в яких брали участь.

Військові витрати та матеріальні втрати оцінювалися у 3,5 мільярда тодішніх або приблизно 210 мільярдів сучасних доларів.

Військові експерти вважають Громадянську війну США останньої у світі війною старого типу, коли основними видами бойових дій були рукопашна і шабельна рубка. Однак вона принесла і деякі новації.

2.2 Заколот південних штатів та перебіг військових подій

Жителі півдня боялися, що вільні штати згодом знайдуть у Конгресі міцну більшість і зможуть безперешкодно проводити потрібні їм закони.

У 1854 році Конгрес після довгої боротьби затвердив "Акт Канзас-Небраска", що дозволяв новим штатам самостійно вирішувати питання про рабство, що тимчасово заспокоїло жителів півдня. Однак обрання в 1860 президентом відомого противника рабства Авраама Лінкольна знову пробудило їх побоювання [36].

Конституція США прямо не дозволяла і не забороняла вихід штатів зі

складу федерації. Першою, 20 грудня 1860 року, "Акт про сецесію" прийняла Південна Кароліна. Протягом січня за нею пішли Міссісіпі, Флорида, Алабама, Джорджія та Луїзіана.

4 лютого шість штатів скликали Тимчасовий Конгрес та проголосили нову незалежну державу: Конфедерацію Штатів Америки.

У наступні три з половиною місяці до нього приєдналися Техас, Вірджинія, Арканзас, Теннессі та Північна Кароліна. Ці 11 штатів ухвалили свою конституцію, яка оголошувала рабство вічним, і обрали президентом колишнього сенатора від Міссісіпі Джефферсона Девіса. Столицею Конфедерації стало головне місто Вірджинії Річмонд.

Держава жителів півночі під час війни іменувалося "Союзом" . До нього входили 23 штати, включаючи рабовласницькі Делавер, Кентуккі, Міссурі та Меріленд, які після внутрішньої боротьби зберегли лояльність Вашингтону.

На бік Конфедерації стали індіанці, які самі володіли рабами, а головне, не бажали масового переселення на свої землі північних колоністів.

Ще більше було тих, хто в душі американського індивідуалізму вважав, що жителі півдня мають право на таке життя, як вони хочуть, і не треба втручатися в їхні справи. Таку точку зору мала більшість політичної та підприємницької еліти Півночі.

Однак згодом почали накопичуватись протиріччя з інших питань.

Після війни за незалежність багаті і освічені південні плантатори кілька десятиліть фактично грали ту ж роль, що в Європі дворяни. Переважно з них рекрутувалися президенти, вищі чиновники, генерали та дипломати.

У міру економічного розвитку Півночі там почало наростати незадоволення тим, що регіон, який виробляє більшу частину ВВП, ущемлений політично.

Укріплювалась психологічна несумісність. На Півночі кипіла робота, а

спосіб життя південних плантаторів нагадував побут російських поміщиків за часів кріпацтва.

В очах героїв "Віднесених вітром" янкі були неприємними, бездуховними, метушливими типами, що думають тільки про гроші. Ті бачили в жителях півдня зніжених ледарів, що потопають у незаслуженій розкоші.

У 1850-х роках виник безкомпромісний конфлікт через імпорнтні тарифи. Південь, який жив вивозом до Європи бавовни і тютюну і ввозив промислові вироби, вимагав вільної торгівлі.

Іншу проблему породило освоєння Дикого Заходу, точніше питання про те, чи варто вирішувати в нових штатах рабство, і чи треба продавати там землю чи роздавати безкоштовно.

За першого варіанта лєвова частка земель опинилася б у руках плантаторів, які мали гроші та дешеву робочу силу. Мешканці півночі хотіли отримати на нових територіях наділи і стати фермерами.

4 березня 1861 року Лінкольн склав президентську присягу. В інавгураційній промові він оголосив створення Конфедерації незаконним, але пообіцяв не застосовувати силу проти південних штатів і не скасовувати рабство на тих територіях, де воно існувало.

Приводом для війни послужило захоплення жителів півдня 14 квітня форту Самтер в Південній Кароліні, що був федеральною власністю.

Коли почався обстріл, командир гарнізону майор Роберт Андерсон здався без бою, але зажадав, щоб перед спуском прапора США жителі півдня салютували йому сотнею рушничних залпів. Куля випадково потрапила в ящик з боєприпасами, від вибуху загинули два підлеглі Андерсона, рядові Деніел Хоу та Едвард Геллоуей. Вони стали першими жертвами Громадянської війни.

Увечері того ж дня Лінкольн підписав декларацію про початок

військових дій та набір 75 тисяч добровольців.

У Півночі було 22 мільйони чоловік населення (на Півдні 9,1 мільйона, зокрема 3,6 мільйона рабів), 60% території, практично вся промисловість, більшість торгового і військового флоту, 70% залізниць, 81% банківських депозитів.

Проте війна почалася для нього несприятливо.

У першій великій битві при Булл-Рані на заході Вірджинії 21 липня 1861 північани були розгромлені і втекли.

У столиці розпочалася паніка. 25 липня Конгрес прийняв "резолуцію Криттендена-Джонсона", яка оголошувала єдиною метою війни збереження територіальної цілісності країни і вимагала від Адміністрації не робити жодних дій проти інституту рабства.

Після поразки жителів півночі у Беллс-Блаффа 21 жовтня конфедерати ледь не захопили Вашингтон.

Для чоловіків з Півдня офіцерська служба була спадковим заняттям, а в армії жителів півночі командні посади аж до полковницьких комплектувалися недосвідченими волонтерами.

Головнокомандувач генерал Маклеллан за свою нерішучість став притчею в язицех. Грант, Шерман та інші здібні воєначальники висунулися лише під час боїв, але кадрова чехарда тривала протягом усієї війни.

Жителі півдня були сильніше мотивовані і згуртовані. На Півночі мали місце обмеження громадянських прав, що, до речі, було провиною Авраама Лінкольна, але люди, які вважали війну непотрібною, могли висловлювати свою думку.

На Півдні, як вказував військовий історик Олександр Свічін, за таке б просто пристрелили.

Для жителів півночі компроміс за певних обставин був можливий, для їх противників - ні.

Зрештою виграти війну Півночі вдалося завдяки економічній, чисельній та військово-морській перевазі. Порти Півдня були блоковані, торгівля

померла, населення та армія почали страждати від нестачі найнеобхіднішого.

Прапор конфедератів, захоплений жителями півночі під час "маршу до моря", що зберігається в Музеї історії в Атланті. У 1884 році, коли відзначалося 20-річчя тих подій, володар трофея, колишній рядовий 56-го Нью-Йоркського полку Льюїс Янг, повернув його жителям півдня на знак примирення.

Капітан Батлер із фільму "Віднесені вітром", як відомо, нажив статки тим, що, ризикуючи життям, доставляв на Південь товари, що неймовірно

Але головну роль зіграли воля та рішучість Лінкольна.

30 грудня 1862 року він в обхід Конгресу підписав "Прокламацію про скасування рабства", що набирала чинності протягом 48 годин.

Насамперед у Європі переважала думка, що війна йде через амбіції жителів півночі, які говорять про свободу, а самі не дозволяють Півдню розпорядитися власною долею. Тепер вони стали борцями за шляхетну справу.

Англійські текстильні фабрики страждали від перебоїв із бавовною, почалися масові звільнення. Лондон і Париж готувалися визнати Конфедерацію та направити флот для зняття блокади, але під тиском громадської думки змушені були змінити свої плани.

Близько 180 тисяч рабів, дізнавшись про прокламацію, втекли від своїх панів і вступили в армію Півночі, служили провідниками та розвідниками.

Ще раніше, у травні 1862 року, з ініціативи Лінкольна Конгрес прийняв "Закон про гомстеди", що забороняв рабство на нових землях і гарантував кожному бажаному безкоштовний наділ у 160 акрів.

Для європейських бідняків Америка стала маяком надії та землею обітованою. Протягом двох років 177 тисяч німців та 144 тисячі ірландців перетнули океан і з ходу записалися до армії Лінкольна.

липня 1863 року жителі півдня, що вторглися в Пенсільванію, вперше зазнали важкої поразки при Геттісберзі. Одночасно генерал Грант опанував

ключову фортецю Віксберг в Міссісіпі, узявши в полон близько 25 тисяч жителів півдня і розділивши територію Конфедерації надвоє. 7 листопада конфедератів було розгромлено у Раппанахок-Стейшен.

На думку військових істориків, після цих поразок Південь втратив шанси на перемогу, оскільки його людські та економічні резерви були вичерпані. Відтепер питання було лише у тому, скільки він протримається.

На східному фронті жителі півдня протягом усього 1864 року вперто чинили опір, але на заході падіння Атланти і "марш до моря" зробили подальшу боротьбу марною.

Відправною точкою походу стала столиця штату Джорджія – Атланта.

Війська Шермана увійшли до Атланти 2 вересня, але захоплювати, власне, не було чого.

Напередодні командувач оборони жителів півдня генерал Худ розпорядився підірвати 81 вагон боєприпасів, які не можна було взяти з собою, оскільки жителі півночі перерізували залізницю. В результаті виникла грандіозна пожежа.

З 15 листопада по 21 грудня 60-тисячна армія жителів півночі пройшла чотирма колонами 360 кілометрів від Атланти до Саванни, знищуючи на своєму шляху все, що можна було зруйнувати і підпалити.

Війна на той час велася 3 роки 7 місяців зі змінним успіхом. Метою такого радикального заходу було економічно розорити Південь та позбавити ворога волі до опору.

"Марш до моря" служить ілюстрацією того, як сильно змінилися з того часу звичаї.

У наші дні жодна армія не вдалася б до такої тактики, тим більше, на своїй землі.

Тодішні поняття про гуманність та права людини були далекі від сучасних. Шерман змушував полонених жителів півдня викопувати лопатами протипіхотні міни, заявивши, що інакше загинуть його солдати, а шкодувати ворогів він не зобов'язаний [28].

Навесні 1865 року у розпорядженні головнокомандувача Конфедерації генерала Лі залишалися лише 54 тисячі. 2 квітня впав Річмонд, 9 квітня Лі здався головнокомандувачу Півночі та майбутньому президенту Уліссу Гранту у Аппоматокса.

Наступного дня були заарештовані Джефферсон Девіс та члени його адміністрації.

13 травня відбувся бій у ранчо Пальміто - останній, який жителі півдня виграли.

23 червня капітулював генерал Стенд Вейті та його частина, що складалася з індіанців. У війні було поставлено крапку.

Лондон і Париж під час Громадянської війни підтримували Південь: Британія з економічних причин, Наполеон III, тому що сподівався підкорити Конфедерацію своїм впливом, через те, що ряд південних штатів раніше входили до французької Луїзіани, проданої в 1803 його дядьком.

Офіційний Петербург наперекір недавнім противникам у Кримській війні став на бік Півночі.

Передові люди, які раділи недавньому скасування кріпосного права, палко вітали боротьбу з рабством за океаном.

У дипломатичних документах і в пресі Конфедерація іменувалася штатами, що "обурилися".

З вересня 1863-го до липня 1864 року російські ескадри адміралів Лісовського і Попова перебували у Нью-Йорку та Сан-Франциско.

Попов віддав своїм екіпажам наказ втрутитися, якщо жителі півдня спробують атакувати Сан-Франциско з моря. На кораблях нью-йоркської ескадри побували близько 500 американських конгресменів та чиновників.

"Росія та Сполучені Штати братерствують"; "Російський хрест спілітається із зірками та смугами"; "Захоплена народна демонстрація на П'ятій авеню", - писали американські газети.

"Муніципалітет і вища буржуазія обсипають почесними російських офіцерів. Зате французьких і англійських моряків зовсім не видно на березі, хоча до п'яти тисяч їх знаходиться на тісному просторі тутешньої морської стоянки. Офіцери не бажають грати другорядну роль на святах, де не пускають, тому що американці заманюють їх на службу", - повідомляла лондонська "Таймс" [13].

"Президент Лінкольн щиро хотів би, щоб прийом відбив щирість та дружелюбність, яку наша країна відчуває до Росії", - заявив держсекретар Вільям Сьюард. Забувши на якийсь час про свої республіканські та ліберальні переконання, Білий дім висловив солідарність з Петербургом у питанні про придушення польського повстання.

З того часу військових дій на американській території не велося, якщо не брати до уваги зіткнень з індіанцями і загибелі на початку 1945 року шести учасників пікніка (вагітної дружини пастора і п'яťох підлітків) у штаті Орегон від вибуху бомби, доставленої японською повітряною кулею.

9 березня 1862 року на Хемптонському рейді біля берегів Вірджинії відбулася перша в історії битва броненосних кораблів.

лютого 1864 року підводний човен жителів півдня "Хенлі", що приводиться в рух м'язовою силою восьми матросів, що обертали колінчастий вал, також вперше в історії торпедував вороже судно (корвет "Хьюсатонік").

У битві при Севен Пайнс 31 травня - 1 червня 1862 обидві сторони використовували кулемети, щоправда, примітивні, і істотного впливу на хід бою не надали.

У серпні-вересні 1863 року під Чаттанугою жителі півночі застосували у військових цілях колючий дріт.

Вперше, щоправда, в американській історії, обидві сторони вдалися до примусової мобілізації (жителі півдня з квітня, а жителі півночі з липня 1862 року).

У листопаді 1864 Авраам Лінкольн на хвилі військових перемог був

обраний на наступний термін. 14 квітня 1865 року його застрелив у театрі актор Джон Бут, який мстився за поразку Півдня і, спускаючи курок, вигукнув латиною: "Така доля тиранів!"

18 грудня 1865 року скасування рабства було закріплено в 13-й поправці до Конституції США.

Бойові дії тривали 4 роки і забрали 620 тисяч життів, еквівалентних нинішнім 10 мільйонам. Це більше, ніж Америка втратила в обох світових війнах. Загинули 10% жителів півночі від 20 до 45 років і 30% жителів півдня від 18 до 40. Війна здебільшого велася на території південних штатів і далеко не завжди по-лицарськи. Генерал жителів півночі Вільям Шерман використовував у Джорджії тактику випаленої землі, яка передбачила тотальні війни наступного століття.

Це був один із перших конфліктів індустріальної епохи. У ньому були задіяні телеграф, залізниці, пароплави та зброя масового виробництва.

Тодішні медики не знали знеболювальних, крім опіатів, і тисячі солдатів стали в результаті війни морфіністами. Військові хірурги ампутували кінцівки ножами, які точили на шкіряних підшвах.

Коли війна скінчилася, на полях битв залишалися десятки тисяч безіменних трупів, звалених у неглибокі братські могили і чекали на пристойне поховання. В інших місцях у траві валялися тисячі кісток. Навколишні фермери скаржилися, що їхні свині жеруть мертвечину і не годяться в їжу.

У 1867 році конгрес ухвалив закон про національні цвинтарі і виділив у його рамках кошти на впізнання та поховання трупів - 9 доларів 75 центів на кожен труну. Протягом 4 років було перепоховано понад 300 тисяч тіл.

Але це були переважно останки переможців. На загиблих жителів півдня турбота Вашингтона не поширювалася, і їх похованням займалися приватні благодійні організації, що зазвичай склалися з жителів півдня, які втратили своїх чоловіків на війні.

Війна коштувала як великої крові, а й великих грошей. Історик Девід

Голдфілд підрахував, що вона коштувала 6,7 млрд тодішніх доларів.

Він задається питанням, а чи варта гра свічок, і доводить, що замість братовбивчої чвари можна було викупити і звільнити всі 4 млн рабів в Америці і виділити кожній їх сім'ї по 40 акрів землі. На це пішло б 3,1 млрд, а на 3,6 млрд, що залишилися, можна було б виплатити колишнім рабам репарації у розмірі зарплати, яку вони недоотримали за сторіччя.

"І жодна людина б не загинула", - каже професор Голдфілд, який у березні опублікував свою 16-ту книгу "Америка у вогні. Як Громадянська війна створила націю". Рецензенти відгукуються про його праці дуже високо, але називають рішення, що висувається ним, утопічним.

Головним підсумком Громадянської війни стало скасування рабства. Однак думка, що жителі півночі билися за високу ідею, не цілком відображає реальність, особливо на першому етапі. Справді, існував впливовий рух аболіціоністів, які вимагали відміни рабства з міркувань моральності. Воно поєднувало інтелектуалів (досить згадати "Хатину дядька Тома" Гаррієт Бічер-Стоу), релігійних моралістів і просто порядних людей з усіх верств суспільства.

Деякі аболіціоністи, ризикуючи життям, допомагали рабам тікати у вільні штати. Жителі півдня розглядали це як крадіжку і вимагали видачі втікачів та покарання посібників, що служило постійним приводом для тертя.

Проте багато противників рабства зовсім на вважали чорношкірих рівнів собі і прагнули бачити їх у Півночі. Висловлювалася навіть думка, що вина жителів півдня полягає саме в тому, що вони ввезли рабів в Америку і створили проблему.

Таким чином, основу збройних сил і Союзу, і Конфедерації становили іррегулярні війська, і спочатку, як говорилося вище, вони мали виключно волонтерський характер. То був час великих ілюзій, і мало хто по обидва боки лінії фронту замислювався над тим, як далеко можна виїхати на голому ентузіазмі. Набори добровольців були продовжені і пізніше - у 1862 і навіть

у 1863 роках, проте поступово ця система почала давати збої.

Громадянська війна 1861-1865 років, це переконливе свідчення того, що не можна шляхом компромісу ефективно вирішувати корінні проблеми пов'язані з боротьбою за владу між класами, а також із боротьбою класів за своє звільнення. Ця війна стала закономірним результатом загострення протиріч між капіталістичною та рабовласницькою системами господарства, які переросли у збройну боротьбу за економічне та політичне панування в масштабах усього Союзу.

РОЗДІЛ 3. НАСЛІДКИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ ДЛЯ АМЕРИКИ

3.1 Реконструкція Півдня (1865-1877)

Громадянська війна знищила рабство, вся повнота влади перейшла в руки буржуазії, були створені умови для розвитку капіталізму в сільському господарстві на Заході фермерським шляхом. Однак не всі завдання, що стояли перед другою Американською буржуазною революцією, було вирішено. Звільнені раби не отримали землі, цивільних та політичних прав, на Півдні збереглися плантаторські латифундії.

Реконструкція, завданням якої було проведення в південних штатах буржуазно-демократичних перетворень, була низхідною фазою буржуазної революції 1861—1877 рр. Вона розгорнулася на звуженій основі, локалізуючись головним чином Півдні. Після Громадянської війни змінилася розстановка класових сил. Буржуазія, домігшись своїх головних цілей, виступила проти поглиблення революції (хоча серед різних угруповань буржуазії існували розбіжності щодо того, які мають бути гарантії від спроб реставрації рабства). Реконструкція зачіпала фермерство Півночі лише опосередковано, бо земельні вимоги його задоволені актом про гомстеде. Робочий клас не був достатньо зрілим та організованим, щоб взяти активну участь у боротьбі на новому етапі. Звільнені негри, що боролися за землю та громадянські права, стали головною революційною силою.

Зазнавши військової поразки, плантаторська олігархія Півдня не склала зброї. Вона повела боротьбу за збереження своїх економічних та політичних позицій та перетворення звільнених негрів на безправну робочу силу. Цю лінію вчорашніх рабовласників підтримав наступник Лінкольна, колишній віце-президент Ендрю Джонсон, за спиною якого стояли найконсервативніші

кола буржуазії Півночі. Оголошена Джонсоном «президентська Реконструкція» зводилася лише до формального визнання південними штатами скасування рабства та складання присяги на вірність Союзу. Тисячі активних учасників заколоту були амністовані та відновлені у цивільних правах. Плантаторам було повернуто власність, конфісковану під час війни, вартістю в 2 млрд. доларів. Негри не отримали ані землі, ані політичних прав

Підбадьорені підтримкою нового президента плантатори зробили спробу часткової реставрації рабовласницьких порядків. Прийняті 1865—1866 р. на Півдні «Чорні кодекси» позбавляли негрів права володіти землею та обіймати громадські посади. Вони змушували звільнених негрів працювати на продиктованих колишнім господарем умовах, регламентували заробітну плату та тривалість робочого дня. За «бродяжництво» належали жорстокі покарання. Своє панування плантатори утверджували шляхом терору. Вони створили спеціальні організації для розправи з неграми. Страшним зняряддям стала воєнізована організація Ку-клукс-клан, заснована 1865 р. Там, де з'являлися вершники у білих балахонах, лилася кров людей, винних лише тому, що колір їхньої шкіри був чорний. «Реконструйовані» таким чином південні штати обрали до конгресу США своїх представників, ядро яких становило верхівка рабовласницької Конфедерації на чолі з її колишнім віце-президентом А. Стефенсом.

За спроби плантаторів зберегти на Півдні своє повне панування і навіть претендувати на участь у федеральних органах, влада створювала загрозу завоюванням буржуазії.

У 1866-1867 р. почався новий період Реконструкції. Радикальна частина буржуазії від імені лівих республіканців розробила низку рішучих заходів, спрямованих на протидію плантаторам. У специфічних умовах розвитку політичного життя США боротьба між радикальними та консервативними республіканцями щодо шляхів відновлення Союзу та

Реконструкції Півдня набула характеру юридичної суперечки: чи залишилися рабовласницькі штати після початку заколоту в Союзі чи ні. Консерватори стверджували, що рабовласницьким штатам було неможливо вийти із Союзу, оскільки це передбачено конституцією. На цій підставі вони заперечували право втручання федерального уряду у справи південних штатів. Радикальні республіканці вважали, що південні штати свідомо вийшли з Союзу і тому втратили всі права. Тепер їх треба приймати до Союзу на певних умовах.

Переміг погляд радикалів. Під їхнім впливом конгрес відмовився визнати повноваження конгресменів, обраних від південних штатів. У конгресі було створено «Комітет 15-ти» під керівництвом Стівенса, який узяв під свій контроль проведення Реконструкції. У південні штати були знову введені федеральні війська, а активні учасники заколоту позбавлені цивільних прав.

Буржуазія, яка потребувала політичного розгрому колишніх рабовласників на підтримку негрів, надала, відповідно до 14-ї поправки до конституції, громадянські права неграм (в той же час поправка допускала можливість позбавлення їх виборчих прав, але при цьому відповідно скорочувалося представництво даного штату в конгресі.) Тільки за умови ратифікації цієї поправки південні штати були знову прийняті до Союзу. Усі вони, крім штату Теннессі, відмовилися її ратифікувати. Конгрес, що керувався радикалами, вступив у гострий конфлікт з президентом Джонсоном, який саботував прийняті акти. Він був відданий суду сенату за перевищення президентської влади. У сенаті не вистачило лише одного голосу для засудження президента.

Роки Реконструкції пройшли у запеклій боротьбі негритянського народу. Вчора ще принижені колишні раби стали важливою політичною силою в Півдні. Ще в період «президентської реконструкції» почали скликатися негритянські народні конвенти, які вимагали відміни «Чорних

кодексів», рівняння чорного та білого населення в економічних та політичних правах. Найбільш масовими організаціями Півдня стали організовані республіканської партією Союзні ліги. В них входили як негри, і білі. Навколо ліг почала формуватися негритянська поліція. Негри брали активну участь у 1868 р. у виборах конституційних конвентів у південних штатах. Конвенти виробили нові буржуазно-демократичні конституції, котрі проголосили перебудову соціально-економічної системи південних штатів на буржуазних засадах. У них було включено визнання 13-ї та 14-ї поправок до конституції США, які забороняли рабство і надавали неграм громадянські права.

У здійсненні реформ важливу роль відіграли нові місцеві органи влади, обрані Півднем влітку 1868 р. Діяльну участь у роботі брали негри і «білі бідняки», які становили більшість у законодавчих зборах. У роки реконструкції вперше в історії країни 16 негрів було обрано до конгресу США. Особливо великих успіхів досягли нові місцеві органи влади в галузі народної освіти. Відкрилося багато нових шкіл, кількість чорношкірих учнів перевищила півмільйона. Було реорганізовано адміністративну та судову систему. Заохочення капіталістичного підприємництва призвело до підйому промисловості, транспорту та торгівлі [31].

Ключовим завданням у буржуазно-демократичних перетвореннях було вирішення аграрного питання: конфіскація плантаторських латифундій та поділ їх серед негрів та «білих бідняків». Головною вимогою звільнених негрів було «40 акрів та мул». Боротьба за землю розгорнулася на Півдні ще під час Громадянської війни. Так було здійснено розділ плантацій президента рабовласницької Конфедерації Д. Девіса площею 10 тис. акрів; землі на островах біля узбережжя Південної Кароліни та Флориди були роздані генералом Шерманом сорока тисячам негрів. Спонтанні захоплення земель плантаторів тривали у роки Реконструкції, але вони припинялися федеральними військами.

У цілому, буржуазія Півночі виступила проти демократичного

вирішення аграрного питання, бачачи у конфіскації плантаторських земель посягання на принцип приватної власності. Лише деякі радикальні республіканці підтримали вимоги чорношкірого населення. Стівенс запропонував конфіскувати латифундії 70 тис. плантаторів і роздати 40 млн. акрів землі звільненим неграм із розрахунку 40 акрів на людину, але ця пропозиція була відкинута.

Результатом радикальної реконструкції був політичний розгром колишніх рабовласників. Проте невирішеність аграрного питання призвела до падіння буржуазно-демократичних урядів Південних штатів. Плантаторам знову вдалося підвести голову. Щоправда, повернення до колишніх економічних порядків було неможливим, буржуазні відносини утвердилися на Півдні. Колишнім рабовласницьким латифундіям було завдано найсильнішого удару. Частина була конфіскована у дні війни, інша розорена.

Після війни на Південь рушили з Півночі шукачі легкої наживи (їх називали сак -вояжниками), які скуповували землі і багатіли на спекуляціях. Великі плантації ділилися тепер на дрібні ділянки, які здавались в оренду неграм. Негри, які не мали ні землі, ні знарядь праці, змушені були погоджуватися на найважчі умови такої оренди, часто в ісполу. Набуло поширення боргове рабство — пеонаж.

Підйом промисловості, торгівлі, залізничного будівництва, що розгорнувся після Громадянської війни, зміцнював позиції північної буржуазії, приковував її увагу до капіталістичного грюндерства і відвертав від проблем революції на Півдні. Буржуазія багатіла. Наставав «позолочений вік» — так назвав його пізніше Марк Твен. У цей період становив стан Рокфеллер, казково розбагатів залізничний король Ван-дербільт. З обранням ніж раніше, зосередила у руках державну владу і здійснювала внутрішню і зовнішню політику в своїх інтересах. При Гранті почалося вилучення знецінених під час війни паперових грошей (грінбеків) та запровадження золотої валюти. Це вдарило по інтересам фермерів-боржників. Тарифне

законодавство переважно зберегло високе митне оподаткування часів війни. За 8-річне перебування Гранта на президентській посаді корупція прийняла небачені, навіть для США, розміри. Грандіозна афера мільйонера Гульда, котрий спробував скупити для спекуляції все золото Нью-Йорка; розкрадання громадських засобів клікою Твіда, яка контролювала партійну машину демократичної партії у Нью-Йорку; підкуп конгресменів, який практикувався залізничною компанією «Креди мобіл», — усе це стало символом тогочасного хабарництва та корупції.

У сфері зовнішньої політики США найважливішим актом була купівля 1867 р. Аляски в Росії за мізерну суму — 7,2 млн. доларів. Царська Росія, економічно відстала, обтяжена пережитками кріпацтва, була нездатна обороняти віддалені російські поселення. Американська буржуазія прагнула проникнення й у Канаду, на острови моря і у країни Далекого Сходу.

У період реконструкції посилювався робітничий рух. Головною вимогою американського пролетаріату став 8-годинний робочий день. Зачинателем цього руху стала робоча організація «Національний робочий союз», що виникла в 1866 р., керований Вільямом Сілвісом. Наприкінці 60-х років у Нью-Йорку та інших містах виникли секції Першого Інтернаціоналу, а 1872 р. місцеперебування Генеральної Ради Інтернаціоналу було перенесено до США. Секції Інтернаціоналу зробили чимало для пропаганди марксизму та формування основ соціалістичного руху на Америці [25].

В організаціях робітничого класу цього часу вперше було поставлено питання про заснування профспілок негрів та білих, та про рівноправність негрів та білих. Підйом робітничого руху на Півночі країни об'єктивно надавав підтримку революційному руху на Півдні. Однак безпосередньої єдності дій між ними не було. Фермери Заходу не надали значної підтримки боротьбі за здійснення радикальної реконструкції Півдня.

Це було однією з причин того, що негри не зуміли досягти здійснення своїх вимог.

З 1870 на Півдні почався поворот до реакції. Плантаторам, які

використали расові забобони, вдалося відірвати «білих бідняків» від негрів, розколоти єдиний фронт республіканської партії на Півдні. Уряди Реконструкції повалувалися у південних штатах один за одним. На Півдні панував терор. Уряд Гранта не робив нічого.

Буржуазія дедалі більше повертала фронт проти трудящих як Півночі, так і Півдня. Змінилися, «реконструювали» обидві головні партії. Республіканська партія відійшла від радикальних принципів 60-х років і сильно виправилася, її партійна машина перейшла під контроль великого бізнесу. Демократична партія обуржуазилася, знову злилися до купи її південні і північні ланки. Ці процеси сприяли зближенню партій, започаткували новий період в історії двопартійної системи США.

Завершення періоду Реконструкції пов'язані з виборчої кампанією 1876 р. Ні кандидат республіканської партії Хейс, ні кандидат демократичної партії Тилден не отримали необхідної більшості голосів. Більш ніж спірна перемога на президентських виборах була визнана за Хейсом. В обмін на пост президента для свого кандидата лідери республіканської партії дали згоду на виведення федеральних військ із Півдня.

3.2 Значення Громадянської війни та реконструкції Півдня

З горнила Громадянської війни Америка вийшла у новій якості. Переживши небувале економічне піднесення, до початку ХХ століття вона на весь голос заявила про себе на міжнародній арені.

квітня 1865 р., через п'ять днів після закінчення Громадянської війни, було вбито президента Авраама Лінкольна. Втім, і він не зміг би запобігти конфліктам, що послідували за поразкою Конфедерації.

Здобувши шанс на перебудову, південні штати поспішили законодавчо обмежити права чорного населення. Це призвело республіканську більшість у Конгресі в такий гнів, що удар у відповідь – програма Реконструкції Півдня

– не змусив себе чекати.

Під егідою військової адміністрації сформувалася тимчасова влада у складі білих прихильників Реконструкції та колишніх рабів, що отримали виборчі права. Однак іржа корупції швидко роз'їла хитку єдність нової влади, і різке неприйняття з боку білого населення південних штатів переросло в терор проти негрів та білих лібералів під прапорами горезвісної таємної організації Ку-клукс -клан.

Вимушені змиритися з номінальною рівноправністю колишніх рабів, південні штати лише у 1870-х рр. здобули свободу дій, але, незважаючи на ухвалені закони, всіма силами намагалися відновити «владу білих».

Тим часом США вступили в епоху небувалого економічного підйому. За кілька десятків років було освоєно великі нові території зі своїми найбагатшими природними ресурсами.

На «Дикий Захід» покотилися хвилі переселенців, і 1890 р. західний кордон підійшов до берегів Тихого океану. До 1900 населення країни збільшилося до 76 млн., і міста-гіганти росли.

Безперервно з'являлися технологічні новинки - телефони, фонографи, автомобілі і аероплани. Вже на початку 1880-х років США виробляла більше промислової продукції, ніж будь-яка інша країна.

Важливу роль у розвитку економіки відіграли федеральні та місцеві органи влади, субсидуючи будівництво мережі залізниць та закріплюючи за поселенцями земельні ділянки за Законом про гомстед (homestead – земельний наділ) 1862 року. Але в основному економічний підйом був справою рук приватних підприємців, у тому числі таких магнатів, як Джон Д. Рокфеллер, Ендрю Карнегі та Дж.П. Морган і гігантів індустрії типу «Стандард ойл» [8].

Воротила великого бізнесу безжально розправлялися з конкурентами, і ту епоху по праву називають «століттям баронів -розбійників» або

(натякаючи на неотесаність нуворишів) «позолоченим століттям». Неминуче зло індустріалізації – злидні, жорстока експлуатація та нетрі – посилювалися швидкими темпами зростання, труднощами державного регулювання та продажністю міської влади.

На зорі 1890-х років у різних колах населення почав зріти протест проти гніту монополій. Невдоволені селяни склали кістяк Народної партії, але сферу її впливу обмежувала популістська ідеологія. У містах профспілки крок за кроком домагалися поступок від роботодавців, які в боротьбі з страйкуючими вдавалися до допомоги штрейкбрехерів і федеральних військ. Особливу жорстокість на собі відчували іммігранти, що хлинули в США.

Слідом за ірландською та німецькою хвилями імміграції 1840-х р. за океан потягнулися маси євреїв, італійців і слов'ян із центральної та східної Європи, що біжали від погромів та злиднів. Америка здавалася їм раєм, але вони лише поповнювали армію дешевих робочих рук. Однак згодом промислове зростання та масове виробництво обернулися благом для мільйонів людей, не виключаючи іммігрантів. Яскравим символом масової продукції став знаменитий «Форд Т» – перший дешевий та доступний автомобіль.

Реформатори економіки направили головний удар проти трестів – великих монополій, які заправляли цілими галузями. Помітних успіхів у боротьбі з ними вдалося досягти під час антитрестівської кампанії, розгорнутої президентом Теодором Рузвельтом (1901-09). Рузвельт зумів посилити роль США і на міжнародній арені. До обрання президентом він вплинув на результат іспано-американської війни 1898 р., за підсумками якої США заволоділи Кубою, Філіппінами, островами Гуам і Пуерто-Ріко. Того ж року були анексовані Гавайські острови.

Ставши президентом, Т. Рузвельт неухильно проводив політику

«великої палиці». Під приводом наведення порядку в обох Америках Рузвельт зробив у 1905 р. інтервенцію в Санто-Домінго, наступники якої безцеремонно вторгалися в Нікарагуа, Мексику і Гаїті.

Не менш жорстко повівся Рузвельт і щодо Панамського каналу. Коли переговори з Колумбією зайшли в глухий кут, він підбурих панамців до заколоту і, перешкодивши Колумбії його придушити, захопив Зону Панамського каналу. Відкриття каналу 1914 р. принесло величезну вигоду і користь навіть світовій торгівлі.

Широка дипломатична діяльність Рузвельта зробила США впливовою світовою державою, хоча американці трималися осторонь європейських конфліктів і коли вибухнула I світова війна, до 1917 р. зберігали нейтралітет. Лише після того, як німецькі субмарини потопили кілька американських суден у спробах уморити Англію і Францію голодом, США вступили у війну, остаточно схиливши чашу терезів на користь Антанти.

Президент Вудро Вільсон наполягав на тому, щоб в основу укладеного світу було закладено принцип самовизначення націй, але багатьом його надіям, як і планам участі США в Лізі Націй, не судилося здійснитися. Конгрес відкинув його пропозицію, і США повернулися до політики ізоляціонізму.

ВИСНОВКИ

Громадянська війна безперечно найжорстокіший конфлікт який тільки може статися з країною. Це не просто війна, де є дві протиборчі сторони. Це війна, де противниками можуть бути члени однієї сім'ї.

Щоб ввести в якийсь екскурс громадянської війни і показати з погляду історії що була країна напередодні вибуху, і якими роздиралася протиріччями, слід спочатку розповісти в якій країні сталася громадянська війна, що спричинило цю ворожнечу і що змусило членів однієї сім'ї протистояти один одному з зброєю в руках.

Війна, окрім кровавого сліду з людських жертв, також залишила широкий слід у літературі, як науковій, так і в художній. Саме у творах учасників війни найяскравіше представлені її образи і всі ті поневіряння та страждання, які супроводжують будь-яку війну. Не відстав від літератури і кінематограф у зображенні образів війни. Фільми на цю тему знімаються і сьогодні. Саме за допомогою літературних та кінематографічних творів події війни можуть бути представлені у ширшому обсязі та розумінні для основної маси населення.

Наслідуючи поставлену мету, у роботі ставилися завдання, які були розглянуті в ході її написання. При розгляді розвитку північних і південних штатів напередодні війни можна відзначити, що ці два «полюси» однієї країни обрали для розвитку різні шляхи, які не можуть співіснувати один з одним. Північ пішла промисловим шляхом розвитку, а південь став «плантаторським раєм».

Розвиток промисловості вимагав розширення ринку найманої праці, але в плантаціях активно використовувалась рабська праця. Мешканці півночі вважали рабство недозволеним ставленням до людини, зневажання її прав і приниження гідності, а жителі півдня бачили у своєму ставленні до рабів «батьківську турботу».

Природно, що різні компроміси між південними та північними

штатами не могли вирішити давно назрілі протиріччя, і з кожним роком відносини, що ускладнювалися, які ще й підігрівалися різними повстаннями і виступами противників рабства, вилилися в братовбивчу війну.

Найяскравішим і найживішим виразом подій громадянської війни, які наклали відбиток не тільки на свідомість учасників війни, а й історичну дійсність країни, були і є, звичайно ж мистецькі твори. Найбільш ранні твори, написані ще під час війни або її учасниками, чіткіше показують поділ єдиної нації на два табори, які люто ненавидять один одного. У перших творах укладено умонастрої, думки та ідеї, тих, хто захищав свою землю, як жителі півдня і тих, хто йшов утихомирювати «непокірних бунтівників», як жителі півночі. Вони овіяні духом романтизму та патріотичного героїзму. Чого не скажеш про пізніші твори, написані вже після війни. У них найчастіше основна увага приділяється любовній ліриці, ніж громадянській війні. Її події відсуваються на другий план, звільняючи місце для людських відносин. У цьому полягає якась еволюція чи розвиток творів про громадянську війну. Змінюється сюжетна лінія творів, війна набуває вигляду якогось фону, і навіть змінюється ставлення до рабства. У пізніших творах все частіше йдеться про те, що не скрізь з рабами поводяться суворо, частіше плантатори ставляться до них із батьківською турботою, а раби відповідають їм небувалою відданістю.

Така значуща подія для країни не могла відбитися тільки в літературі, вона мала широкий відгук у кінематографі. У перших фільмах, як і у творах, центральне місце посідає війна між північчю та півднем.

Режисери цих картин намагаються відтворити події до найдрібніших деталей. Тому їхній перегляд так заворожує, адже здається, ніби ти сам опинився посеред цього розпалу пристрастей. Сюжети цих фільмів відтворюють історії людей, сімей, які потрапили в лещата війни.

У деяких творах літератури та кіно відображаються не лише події війни, а й післявоєнна реконструкція півдня. Вони дозволяють скласти повніше уявлення про завершення війни між північчю і півднем, оскільки описують життя американців та стан країни після руйнівного урагану війни.

Аналізуючи твори про війну неважко було помітити, що автори чи режисери симпатизують обом протиборчим сторонам. І нерідко наділяли своїх героїв саме тими устремліннями та ідеями, які проповідували самі. Саме тому через багато років після цієї кривавої трагедії можна ясно уявляти не тільки якими подіями наповнені роки громадянської війни. Але й усі ті почуття – муки та поневіряння, які зазнавали свідки та учасники цих кривавих сторінок американської історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bercovitch S. Remembering civil war // Bercovitch S (Ed.). The Cambridge History of American Literature. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – P. 421 – 453.
2. Berkin C. Making America. / C. Berkin, C. Miller, R. Cheney, J. Gorml / – New York: Houghton Mifflin Company, 1998. – 547 p.
3. Civil War Photos // National archives. – 2019. – March 27 /
Е
Л
4. Civil War Re-enactors Weigh in on Confederate Monuments Controversy // VOA News. – 2017. – November 5 / Електронний
Р
5. Confederate monument debate continues in the South as statues are torn down and hidden // CBS Evening News. – 2017. – August 16 /
Е
6. Confederate monument removed from Hollywood Forever Cemetery // FOX 11 Los Angeles. – 2017. – August 16 / Електронний ресурс:
Й
Н in New Orleans // NOLA.com. – 2017/ - August 24 / Електронний
Р
8. Confederate Monuments at Center of Nationwide Protests // NBC News. – 2017. – August 14 / Електронний ресурс:
Р
9. Confederate monuments removed and covered up overnight across the U.S. // CBC News: The National. – 2017. – August 16 / Електронний
HYPERLINK "https://www.archives.gov/research/military/civil-
Н
10. Confederate statues protest: the history and the debate // Channel 4 News. – 2017. – August 25 / Електронний ресурс:
Е
Р
Б

11. Crofts D. W. Ending Slavery and Limiting Democracy: Sidney George Fisher and the American Civil War // The Pennsylvania Magazine of History and Biography. – 2020. – Vol. 144, № 1. – P. 29 – 60.

Built on slavery. How can so many Southern whites still believe otherwise? // The Washington Post Magazine. – 2018. – November

L

B

N

K

ced To Death For Charleston Church Massacre // MSNBC – 2017. –

E

14. Dylann Storm Roof Arrested In Charleston Church Shooting // NBC News. – 2015. – June 19 / Электронный ресурс:

u

15. Erasing history?: The debate over Confederate monuments // ABC News. – 2017. – August 20 / Электронный ресурс:

D

16. File: Lincoln and Johnsond // Wikipedia. – 2008. – June 6 /

R

Q

17. Fleche A. M. The Civil War in the Americas // Sheehan-Dean A (Ed.). The Cambridge History of the American Civil War. Volume 2: Affairs of the State. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – P. 19 – 314.

b

18. Harold S. The Antebellum War over Slavery // Sheehan-Dean A (Ed.). The Cambridge History of the American Civil War. Volume 2: Affairs of the State. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

HYPERBINK

https://www.washingtonpost.com/news/magazine/wp/2018/11/28/feature/the-confederacy-was-built-on-slavery-how-can-so-many-

Q

- R. Introduction: The New South and the New Deal. – Cambridge: Cambridge University Press, 2017. – 17 p.
20. Loewen J. Lies Across America. What Our Historic Sites Get Wrong. – New York: The New York Press, 1999. – 471 p.
- Everything Your American History Textbook Got Wrong. – New York: The New Press, 1995. – 383 p.
22. Monument Avenue Preservation Group // Facebook. – 2020. – June 3 /
 Электронный ресурс:
23. New Orleans Is Removing Confederate Monuments Despite Threats // NBC News. – 2017. – April 24 / Электронный ресурс:
24. North Carolina's Debate On Confederate Monuments Rages On |
 p
 e
25. Ohls G. J. Fort Fisher: Amphibious Victory in the American Civil War // Naval War College Review. – 2006. - Vol. 59, № 4. – P. 81 – 99.
26. Russell W. H. Recollections of the Civil war // The North American Review. – 1898. – Vol. 166, № 495. – P. 234 – 249.
- Volume 2: Affairs of the State. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – P. 342 – 365.
- Y
 P
28. Sons of Confederate Veterans upset about removal of Confederate Statues on UT campus // Khan. – 2017. – August 21 / Электронный ресурс:
29. The Red Badge of Courage // Wikipedia. – 2020. – May 10 /
 Э
 К
 Р
 &
 h

- e shifting history of Confederate monuments // PBS NewsHour. – 2017. – August 15 / Электронний ресурс:
31. This timeline shows confederate monuments are about racial conflict // Vox. – 2017. – August 23 / Электронний ресурс:
- News. – 2017. – August 18 / Электронний ресурс:
33. University of Texas removes confederate statues from campus // Kxan. – 2017. – August 21 / Электронний ресурс:
34. Warren C. A. The Civil War in Film // Sheehan-Dean A (Ed.). The Cambridge History of the American Civil War. Volume 2: Affairs of the State. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – P. 460 –
35. Why America is wrestling with Confederate monuments // PBS NewsHour. – 2017. – August 26 / Электронний ресурс:
36. W
37. Winter J. Remembering War. Great War between Historical Memory and History in the Twentieth Century. – New Haven & London: Yale University Press, 2006. – 340 p.
- Kress, 2008. – 304 p.
39. Ассман А. Длинная тень прошлого: Мемориальная культура и историческая политика. – Москва: Новое литературное обозрение, 2014. – 324 с.
40. Бетлій О. Історик на позовах із простором, або чи можлива синхронізована історія // УГО. – 2012. – Вип. 16 – 17. – С. 132 –
- Н
і
s
t

41. Дильтей В. Построение исторического мира в науках о духе // Дильтей В. Собрание сочинений: в 6 т. – Т. 3. – Москва: Три квадрата, 2004. – С. 239 – 251.
42. Ле Гофф Ж. История и память. – Москва: Российская политическая энциклопедия, 2013. – 303 с.
43. Нора П. Всемирное торжество памяти // Неприкосновенный запас. – 2005. – № 2 – 3 (40 – 41). – С. 48 – 59.
44. Нора П. Франция-Память. – Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета, 1999. – 328 с.
45. Рикер П. Память, история, забвение. – Москва: Издательство гуманитарной литературы, 2004. – С. 533 – 546.
46. Тернер Ф. Д. Значення фронтиру для американської історії // Україна модерна. – 2011. – № 18. – С. 11 – 46.